

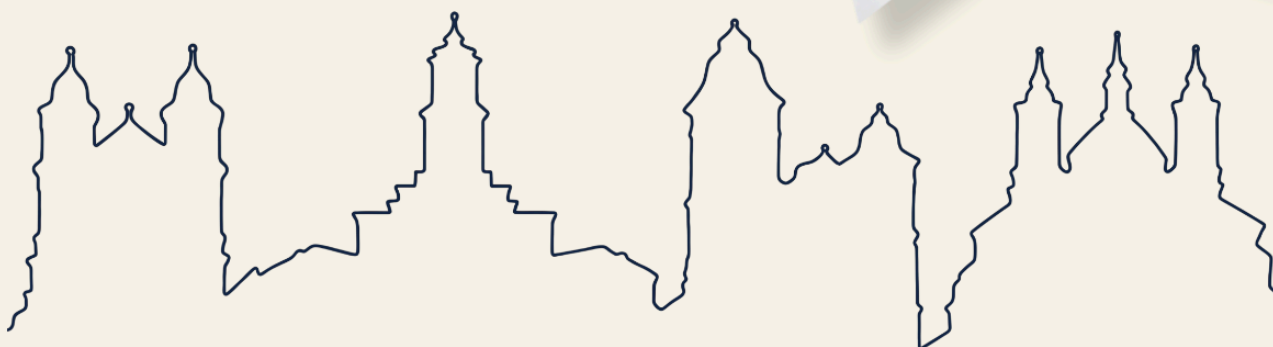

POLONISTYCZNA
PODRÓŻ PRZEZ MIASTA

MIASTO GWIAZDA

Historia miast ukryta w języku

- **Samanta Busiło**
- **Poziom C1**

NAWA

Seria materiałów do nauki języka polskiego jako obcego opracowana w ramach projektu „Polonistyczna podróż przez miasta: Bydgoszcz-Zagrzeb-Iwano-Frankiwnsk” finansowanego ze środków NAWA w ramach programu „Promocja języka polskiego” (umowa nr BJP/PJP/2025/1/00031/U/00001)

MIASTO GWIAZDA • Autorka: Samanta Busiło

Zawartość scenariusza

Miasto gwiazda

1	Spis treści	2
2	Konspekt	3
3	Karta pracy	6
4	Transkrypcje i klucz	12

Materiały dodatkowe

- Biblioteka materiałów online — Padlet, kod QR w Konspekcie
- Prezentacja — Canva, link w Padlecie
- Ćwiczenia interaktywne — LearningApps, linki w Padlecie oraz w Karcie pracy w postaci kodów QR
- Załączniki — pliki online, linki w Padlecie oraz w Karcie pracy w postaci kodów QR *(fakultatywnie)*
- Film — YouTube, link w Padlecie oraz w Karcie pracy w postaci kodu QR *(fakultatywnie)*
- Gra typu escape room — link w Padlecie oraz w Karcie pracy w postaci kodu QR *(fakultatywnie)*

KONSPEKT

POZIOM C1	CZAS TRWANIA 4 × 45 min
--------------	----------------------------

Cele

- rozwijanie kompetencji leksykalnej w zakresie opisu historii miast, fortyfikacji, elementów architektury miejskiej, kultury polskiej szlachty i magnaterii
- rozwijanie kompetencji językowej w zakresie słowotwórstwa przymiotników odrzeczownikowych oraz umiejętności tworzenia hiperonimów i budowania definicji
- rozwijanie umiejętności rozumienia tekstów słuchanych i pisanych historycznych poświęconych historii oraz architekturze miast
- rozwijanie umiejętności tworzenia treści ofert turystycznych
- rozwijanie kompetencji kulturowej oraz mediacji w zakresie rozumienia fenomenu tzw. tygla kultur oraz refleksji na temat wielokulturowej historii miast Galicji na przykładzie Iwano-Frankiwska, d. Stanisławowa

Pomoce i materiały dydaktyczne

- reportaż pt. „Miasto gwiazda”
- kserokopie ćwiczeń (karta pracy)
- ćwiczenia interaktywne oraz gra typu ESCAPE ROOM
- prezentacja online
- załącznik z opisem atrakcji turystycznych / ofertą wycieczek
- fakultatywnie reportaż filmowy „Historia miast ukryta w języku” R. Gajdy

Wszystkie materiały dostępne są w bibliotece online (<https://padlet.com/sbusilo/miasto-gwiazda-4p9vkaml6f65opq1>, kod QR poniżej). Prezentacja multimedialna dostępna jest pod osobnym kodem QR.

biblioteka materiałów (Padlet)

prezentacja multimedialna (Canva)

Bibliografia

- Czesław Chowaniec, *Jak powstał Stanisławów*, „Kurier Stanisławowski”, 1928 nr 403, s.4–5
- Czesław Chowaniec, *Historia twierdzy stanisławowskiej 1662–1812*, Iwano-Frankiwnsk: Centrum Kultury Polskiej i Dialogu Europejskiego w Iwano-Frankiwnsku, 2018
- Петро Гаврилишин, Роман Чорненький, *Книга Станиславів. Віднайдені історії*, Івано-Франківськ, 2020

Przebieg zajęć

Ćwiczenie 1

Nauczyciel prowadzi rozmowę według pytań przedstawionych w zadaniu, starając się wprowadzić uczniów w temat zajęć. Odwołuje się do procesu lokacji miast na prawie magdeburskim w XIV wieku oraz historii miast w Galicji. Przywołuje sposób organizacji przestrzeni oraz istotne w architekturze miejskiej elementy, jak ratusz, farę, rynek, kamienice. A także wskazuje na ich niemieckie pochodzenie w języku ('rathaus', 'ring', 'pfarre'), w tym 'ring', który oznaczał sąsiadujący z kamienicami pierścień otaczający ratusz. Nauczyciel odsyła zainteresowanych tematem uczniów do reportażu „Historia miast ukryta w języku”. W ten sposób wprowadza uczniów w temat zajęć oraz kluczowe struktury językowe.

Ćwiczenie 2

Nauczyciel przedstawia temat reportażu, uruchamia nagranie, uczniowie słuchają i wykonują ćwiczenie, notują odpowiedzi. Następnie uczniowie prezentują swoje odpowiedzi, porównują, nauczyciel weryfikuje odpowiedzi, uzupełnia. W drugiej części zdania zaprasza uczniów do interaktywnego quizu na temat miasta. Teleturniej można realizować w podziale na dwie grupy. Kod QR odsyłający do zadania uczniowie znajdą w karcie pracy. Quiz jest dostępny także w elektronicznej bibliotece materiałów.

Ćwiczenie 3

To zadanie pozwala rozwijać kompetencje leksykalne w zakresie rozumienia definicji terminologii specjalistycznej. Uczniowie samodzielnie wykonują zadanie, następnie odczytują swoje rozwiązania. Nauczyciel weryfikuje. Na koniec pyta o sposób budowania definicji, jej strukturę i kluczowe słowa. Zwraca uwagę na kategorie ogólne oraz cechy specyficzne. W drugiej części zadania uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne dostępne online (kod QR zamieszczony w karcie pracy studenta oraz w elektronicznej bibliotece materiałów).

Ćwiczenie 4

To zadanie pozwala rozwijać kompetencje leksykalne w zakresie słownictwa specjalistycznego oraz umiejętność identyfikacji hiperonimów, która zostanie wykorzystana w kolejnym zadaniu polegającym na tworzeniu definicji. Ważne jest, by wyjaśnić uczniom pojęcie hiperonimu i hiponimu, zanim przystąpią do zadania. Uczniowie po kolei proponują słowa do poszczególnych kategorii oraz propozycje hiperonimów.

Ćwiczenie 5

Nauczyciel odwołuje się do spostrzeżeń uczniów dot. struktury definicji w zadaniu 3., przywołuje model definicji artystotelesowskiej. Uczniowie wykonują samodzielnie zadanie, wykorzystując umiejętności zdobyte w poprzednich zadaniach, następnie prezentują swoje definicje na forum klasy.

Ćwiczenie 6

Nauczyciel koncentruje uwagę uczniów na przymiotnikach odrzeczownikowych i sposobach ich tworzenia. Wspólnie z uczniami wypisuje na tablicy sufiksy oraz przykłady użyc. Następnie uczniowie tworzą odpowiednie derywaty, wykorzystując sufiksy z listy.

Ćwiczenie 7

To zadanie pozwala na utrwalenie wprowadzonego słownictwa, a także trenuje sprawność rozumienia tekstów. Pozwala ponadto skoncentrować uwagę uczniów na istotnym aspekcie architektury miast określanych mianem „miasto forteca” czy „miasto twierdza”. Jednocześnie rozwija umiejętność parafrazy, streszczania i wydobywania istotnych elementów tekstu.

Ćwiczenie 8

Ostatnia faza zajęć pozwala uczniom wykorzystać zdobyte kompetencje językowo-kulturowych i przygotować własną ofertę wycieczki po mieście. Uczniowie mają do dyspozycji kilka przykładowych ofert, które w pierwszym etapie realizacji zadania omawiają ustnie. Następnie przygotowują, pracując w grupach lub parach, ofertę własnej wycieczki, by na końcu przedstawić ją na forum zespołu. Dobrze jest przygotować karton formatu A0 i materiały piśmiennicze, by uczniowie przygotowali plakaty. Można też zaplanować pracę na komputerze, np. w Canvie. Ważne, by uczniowie mieli możliwość prezentacji swoich prac. Można dodać elementy grywalizacji i urządzić na koniec głosowanie, którą ofertę wybrałby sami uczniowie, pod warunkiem, że nie mogą zagłosować na swój program. Można dać uczniom do dyspozycji opis wybranych atrakcji turystycznych miasta.

Ćwiczenie 9

Jest to zadanie fakultatywne, rozwija sprawność przekonywania, argumentowania oraz negocjacji. Uczniowie pracują w parach. Mają do dyspozycji materiały z ćwiczenia 8.

Ćwiczenie 10

Ten ostatni element zadania, wykorzystującego fabułę, pozwala na utrwalenie zdobytych kompetencji językowo-kulturowych, a także na pogłębienie wiedzy i umiejętności. W zależności od czasu realizacji zajęć (3x45 min czy 4x45 min), może być elementem pracy samodzielnej poza lekcją lub pracy grupowej, rywalizacji.

Ćwiczenie 11

Ten element aktywności ma miejsce poza klasą. Polega na przygotowaniu reportażu (filmu lub podcastu) poświęconego wybranym przez uczniów miastom. Uczniowie mają do wyboru również temat fakultatywny, który polega na przeprowadzeniu wywiadu. Wprowadzając zadanie, nauczyciel pyta uczniów, co powinny, ich zdaniem, zawierać teksty oraz jakie aspekty miasta mogą być w nich poruszone. Nauczyciel również stawia określone ramy dot. czasu wykonania zadania, formy oraz długości tekstów. Zaleca się nagrania nie dłuższe niż 15 minut.

Ćwiczenie 12

Na koniec zajęć nauczyciel odwołuje się do idei miasta tygła kultur, poddaje refleksji uczniów, w jaki sposób przeszłość miast definiuje ich teraźniejszość. Moderuje krótką dyskusję.

KARTA PRACY

Ćwiczenie 1

- Czy wiesz, jaka jest historia powstania miasta, w którym mieszkasz?
- Jak i gdzie powstawały miasta w Europie?
- Jakie są wspólne cechy architektury miast Galicji?
- Czy znasz ideę miasta twierdzy?
- Dlaczego w języku polskim wiele słów dot. organizacji miast pochodzi z języka niemieckiego?

Ćwiczenie 2

Obejrzyj krótki reportaż pt. „Miasto gwiazda” na temat początków powstania miasta gwiazdy i wielokulturowej historii Iwano-Frankiwska, następnie odpowiedz na poniższe pytania.

- Jakie funkcje administracyjne pełni dziś Iwano-Frankiwska?
- Z czego dziś jest znane to miasto? Wymień przynajmniej dwa powody.
- Jaka legenda jest związana z fundatorem miasta?
- Przed kim miały bronić miejskie fortyfikacje?
- Jakie wyznania reprezentują świątynie miasta? Wymień trzy z nich.
- Kto uczył się w kolegium jezuitów, najstarszej miejskiej akademii?
- Jakie wydarzenia upamiętnia pomnik w Czarnym Lesie?
- Co wydarzyło się 28 września 1868 roku?
- Jakie inne wydarzenie przyczyniło się do rozwoju miasta w XIX wieku?
- Skąd pochodzi nazwa Iwano-Frankiwska? Jak miasto nazywało się wcześniej?
- Na czym polega inicjatywa Marii Kozakewycz?

reportaż wideo

quiz interaktywny

Ćwiczenie 3

Połącz słowa z ich definicjami. Następnie zaproponuj synonimy kontekstowe.

A.	To sześciokątna betonowa płyta drogowa służąca do utwardzania nawierzchni ulic, chodników i placów. Jej charakterystyczny kształt przypomina plaster miodu, co ułatwia stabilne układanie elementów obok siebie. Nazwa pochodzi od nazwiska polskiego inżyniera Władysława Trelńskiego, który opracował ten typ nawierzchni w latach 30. XX wieku. Stosowano ją szeroko w Polsce i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej, zwłaszcza podczas odbudowy infrastruktury po II wojnie światowej.
B.	To długa, dopasowana szata męska noszona przez szlachtę w dawnej Polsce, szczególnie w okresie od XVI do XVIII wieku w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Strój ten był zapinany z przodu na liczne guziki i zwykle sięgał do kolan lub kostek. Najczęściej noszono go pod kontuszem jako podstawowy element ubioru szlacheckiego, sztyto go z różnych tkanin, od prostego sukna po drogie jedwabie, w zależności od statusu właściciela. Z czasem stał się ważnym symbolem kultury szlacheckiej i sarmatyzmu.
C.	To duchowny katolicki należący do kapituły, czyli kolegium księży przy katedrze lub kolegiacie. Jego zadaniem jest udział w uroczystych nabożeństwach, troska o liturgię oraz doradzanie biskupowi w sprawach diecezji. W strukturach Kościoła katolickiego ten tytuł funkcjonuje od średniowiecza.
D.	To dawne określenie młodego człowieka uczącego się w szkole lub na uniwersytecie w średniowieczu i w czasach nowożytnych. Termin ten był często używany w odniesieniu do studentów uczelni, takich jak Uniwersytet Jagielloński, którzy często podróżowali między miastami w poszukiwaniu możliwości nauki, uczestniczyli w życiu akademickim i tworzyli charakterystyczną kulturę studencką.
E.	To osoba, która dobrowolnie wspiera innych ludzi lub społeczności, zazwyczaj poprzez dary pieniężne lub działalność charytatywną. Termin ten pochodzi od greckiego słowa philanthrōpos – „kochający ludzi”. Jest to osoba, która angażuje się w działania mające na celu poprawę warunków życia, rozwój nauki, sztuki lub ochronę potrzebujących, wspiera organizacje dobroczynne lub fundacje, finansuje szkoły, szpitale czy inicjatywy społeczne.
F.	To wysunięta część fortyfikacji, zwykle w formie wypukłego narożnika, umożliwiająca obronę murów z kilku kierunków jednocześnie. Budowano go głównie w XVI-XVIII wieku w twierdzach i zamkach, w systemach fortyfikacji renesansowych i holenderskich. Składa się z czoła i skrzydeł, czasem wyposażonych w armaty i magazyny. Jego konstrukcja pozwala na prowadzenie ognia bocznego i frontального, skutecznie chroniąc przed atakiem nieprzyjaciela.
G.	To naczynie odporne na wysoką temperaturę, używane do topienia lub mieszania metali, szkła czy innych substancji w wysokiej temperaturze. W przemyśle metalurgicznym i chemicznym pozwala na kontrolowane przetapianie i mieszanie stopów lub składników reakcji chemicznych. Wykonywano go zwykle z żeliwa, stali, grafitu lub porcelany, w zależności od materiału i temperatury pracy. Stosowany jest w hutnictwie, odlewnictwie oraz laboratoriach chemicznych, umożliwiając bezpieczne i precyzyjne przeprowadzenie procesów w wysokiej temperaturze.

filantrop	bastion	trylinka	tygiel	żupan	żak	kanonik
		A				

ćwiczenia interaktywne

Ćwiczenie 4

Czy znasz te słowa? Pogrupuj wyrazy związane z organizacją miast według kategorii semantycznych, następnie dopasuj hiperonimy zgodnie z przykładem.

wał • skwer • gotyk • baszta • fara • kasztelan • twierdza • bazylika • więzienie • renesans • areszt • barok • armata • witraż
 • muszkiet • promenada • dachówka • eklektyzm • barbakan • kanonik • plac • papież • cerkiew • synagoga • mecenas •
 kowal • secesja • klomb • gont • deptak • rabin • hetman • snycerka • snycerz • świetlik

 Uwaga! Hiperonimy to wyrazy o znaczeniu ogólnym, nadrzędnym wobec innych, bardziej szczegółowych wyrazów (hiponimów), np. naczynie to hiperonim wobec słowa kielich.

a. wieża, baszta, mur, barbakan, bastion, twierdza, wał : **budowla obronna**

b. klasycyzm,	_____	:	_____
c. król,	_____	:	_____
d. kościół,	_____	:	_____
e. rynek,	_____	:	_____
f. sąd,	_____	:	_____
g. biskup,	_____	:	_____
h. szewc,	_____	:	_____
i. dachówka,	_____	:	_____
j. witraż,	_____	:	_____
k. muszkiet,	_____	:	_____
l. aleja,	_____	:	_____

Ćwiczenie 5

Wybierz trzy słowa z ćwiczenia 4 i ułóż ich definicje. Najpierw podaj (1) ogólną kategorię, do której należy definiowany obiekt, następnie (2) cechy specyficzne, funkcje i właściwości, np.:

Tygiel – naczynie (kategoria ogólna) odporne na wysoką temperaturę, służące do topienia lub mieszania metali i innych substancji (cechy specyficzne).

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z przykładami przymiotników utworzonych od rzeczowników, następnie utwórz poprawne przymiotniki oraz podaj przykłady. Zwróć uwagę na różnice znaczeń słów pochodzących od jednego wyrazu podstawowego stworzonych za pomocą innych sufiksów, np. *ceglasty* i *cegłany*. Pamiętaj o możliwych alternacjach.

Sufiksy: -i, -owy, -ski, -cki, -ny, -any, -yjny, -czny, -styczny, -asty, -isty.

barok – barokowy, barokowa wieża	obrona – obronny, mur obronny	korona – _____
gotyk – _____	nowożytność – _____	ozdoba – _____
manieryzm – _____	współczesność – _____	cegła – _____
eklektyzm – _____	nowoczesność – _____	beton – _____
modernizm – _____	secesja – _____	skóra – _____
renesans – _____	szlachta – _____	szkło – _____
średniowiecze – _____	student – _____	ziemia – _____
romanizm – _____	biskup – _____	detal – _____
starożytność – _____	papież – _____	

Ćwiczenie 7

Przeczytaj fragment reportażu pt. „Miasto gwiazda” i uzupełnij tekst podanymi fragmentami. Następnie wyjaśnij, skąd pochodzą i co oznaczają pojęcia „miasto gwiazda” oraz „miasto forteca”.

Gdy w XVII wieku Andrzej Potocki, [.....]¹, zakładał Stanisławów na terenach Rzeczypospolitej, nie był w stanie przewidzieć, co wydarzy się w ciągu kolejnych już 365 lat metropolii. Jak głosi legenda, magnat zrzucił żupan, odwinął rękawy i pługiem obrysował kształt miasta. Była to gwiazda. Początkowo sześciokątna, później dzięki włoskiemu inżynierowi Karolowi Benoit— ośmiokątna.

[.....]², Stanisławów otoczony był wałami. Realizował typowy w Europie Zachodniej, głównie we Włoszech i Niderlandach, wzór architektury, która powstała w odpowiedzi na rozwój artylerii i broni palnej.

Średniowieczne tradycyjne mury obronne okazały się niewystarczające przeciw działom i muszkietom, [.....]³, z bastionami wysuniętymi na zewnątrz. Taki układ pozwalał prowadzić ogień wzdłuż murów, [.....]⁴. Idea ta szybko trafiła do Polski i do Galicji, szczególnie w czasie intensywnych najazdów tatarskich. Dziś część tych fortyfikacji została zrewitalizowana i w Bastionie św. Andrzeja współcześnie mieszczą się kawiarnie, galerie i lokale użytkowe. [.....]⁵, a także corocznego festiwalu kowali, który odbywa się w Iwano-Frankiwsku.

- A. Jak każde miasto o funkcji fortecy
- B. kasztelan krakowski i hetman koronny
- C. Powstały dzięki temu plac jest również miejscem koncertów
- D. chronić miasto przed ostrzałem i eliminować martwe strefy wokół fortyfikacji
- E. dlatego już w renesansie zaczęto planować miasta i twierdze w kształcie gwiazdy

Ćwiczenie 8

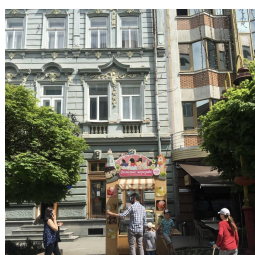
- Zapoznaj się z opisami jednodniowych wycieczek po Iwano-Frankiwsku, dawnym Stanisławowie. Dla kogo mogą być atrakcyjne poszczególne oferty? Dlaczego? Uzasadnij swoje stanowisko.
- Opracuj (w parze z kolegą/koleżanką lub w grupie) propozycję programu wycieczki i ofertę dla studentów polonistyki. Przygotuj opis oferty, a także uwzględnij istotne szczegóły dotyczące wyżywienia, zakwaterowania, ubezpieczenia, opieki pilota, usługi przewodnickiej oraz transportu. Następnie przedstawie ofertę na forum grupy (może być w formie plakatu). Wykorzystaj informacje turystyczne z reportażu o mieście oraz z opisu głównych atrakcji turystycznych w załączniku. Skorzystaj z kodu QR.

Oko w oko z duchem Pałacu Potockich

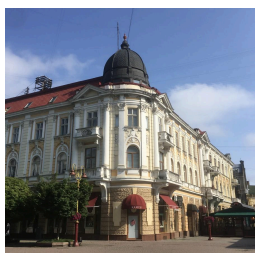
Wyrusz w niesamowitą podróż do Iwano-Frankiwsk, dawnego Stanisławowa! Odkryj tajemnice miasta forticy podczas spaceru śladami założycieli i rodu Potockich. Sprawdź, czy strój szlachecki był wygodny i pocuj się jak prawdziwy hetman. Z nami czeka Cię gra miejska, odkrywanie legend, obrona miasta przed najazdami tatarskimi oraz dzień z życia żaka w kolegium jezuitów. Dowiesz się też, co łączy Dowbusza, ukraińskiego Robin Hooda, z polskim poetą Franciszkiem Karpińskim. Na koniec emocje sięgną zenitu podczas pokazu pojedynku na muszkiety na bastionie – pocujesz się jak prawdziwy obrońca twierdzy! Pełna przygód wycieczka łączy historię, zabawę i ruch na świeżym powietrzu, gwarantując niezapomniane wspomnienia i mnóstwo wrażeń! O szczegóły zapytaj w biurze.

Kolejowa stolica Pokucia

Zapraszamy do Iwano-Frankiwsk na wyjątkową wycieczkę dla miłośników kolei! Poznamy najważniejsze atrakcje miasta: ratusz, kolegiatę i plac Mickiewicza, a przede wszystkim zachwycimy się dawnym budynkiem kolei zaprojektowanym przez wiedeńskiego architekta Ernesta Baudisha. Fasada tego czterokondygnacyjnego gmachu zdobiona jest dekoracjami rzeźbiarskimi wykonanymi przez lwowskich artystów – Piotra Harasymowicza i Stanisława Lewandowskiego. Choć dziś budynek należy do uniwersytetu medycznego, wciąż pozostaje piękną wizytówką miasta. Uczestnicy będą mieli okazję zwiedzić zabytkowy dworzec w Stanisławowie oraz historyczne wagony. Kulminacją wycieczki będzie malownicza podróż pociągiem do Jaremcza, uroczego górskiego kurortu, gdzie można spróbować tradycyjnych dań kuchni huculskiej, w tym słynnego banosza, i podziwiać piękno Karpat. To doskonała okazja, by połączyć pasję do kolei z poznawaniem historii i regionalnej kultury! W cenę wliczone są: ubezpieczenie KL i NNW, opieka pilota i przewodnika, bilety kolejowe, wyżywienie. Spotykamy się o 6:00 przy Ratuszu. Rejestracja online.

Miasto gwiazda

Jeśli doceniasz uroki miast łączących w sobie piękno architektonicznych detali z wielokulturową historią, to nasza oferta jest dla Ciebie! W programie zwiedzanie najważniejszych zabytków Iwano-Frankiwsk: Ratusza, Kolegiaty, Katedry św. Trójcy, synagogi Tempel oraz dawnego kościoła ormiańskiego. Odkryjemy pierwszy w mieście hotel z windą – HOTEL UNION, dawne kasyno i współczesną słynną cukiernię przy głównym deptaku. Zobaczymy także pierwszą luksusową kamienicę z elektrycznością – Dom Leona Grauera. Odwiedzimy dawną siedzibę drukarni Chowańca, gdzie wydawano miejski dziennik „Kurier Stanisławowski”. Zobaczymy perły miejskiej architektury modernistycznej z lat 20. Poznamy też historię najstarszej apteki, pierwszej Kasy Oszczędności i wiele innych architektonicznych perełek, które czynią to miasto prawdziwym skarbem dla każdego miłośnika historii i sztuki. Gwarantujemy opiekę pilota i przewodnika. Rejestracja online, liczba miejsc na spacerze ograniczona.

Ćwiczenie 9

Planujesz weekend z kolegą/koleżanką. Korzystacie z ofert w ćwiczeniu 8. Niestety, kolega/koleżanka woli inną ofertę wycieczki. Przedstaw swoje argumenty i postaraj się przekonać go/ją do swojego wyboru.

Ćwiczenie 10

Wybrałeś się ze znajomymi na wycieczkę po Iwano-Frankiwsku, jednak spotkały Cię niespodziewane przygody. Sprawdź, co się stało i znajdź wyjście z sytuacji. Zeskanuj kod QR i zagraj w grę.

gra escape room

Ćwiczenie 11

Wybierz jeden temat i wykonaj zadanie.

- Przygotuj krótki film lub podcast (reportaż) na temat swojego miasta.
- Przeprowadź z kolegą/koleżanką z grupy krótki wywiad na temat miasta, z którego pochodzi. Nagraj ten wywiad w formie filmu lub podcastu.

Ćwiczenie 12

Jak myślisz, na ile historia miast definiuje ich teraźniejszość?

Jak historia Iwano-Frankiwska, Stanisławowa – tygła kultur, wpłynęła na losy mieszkańców, architekturę i teraźniejszość?

Weź udział w dyskusji.

TRANSKRYPCJA REPORTAŻU

Transkrypcja pełnego nagrania reportażu dostępna online:

reportaż wideo

Iwano-Fankiwnsk, dawny Stanisławów. Tygiel kultur, religii i narodów. Miasto gwiazda. Przykład pięknej architektury, która pamięta czasy XVII-wiecznych twierdzy, wiedeńską secesję i polski modernizm. Mówi się także, że jest to brama w Karpaty. Sto kilometrów stąd w linii prostej znajduje się Howerla, najwyższy szczyt ukraińskich Karpat. Dziś miasto jest centrum obwodu iwanofrankińskiego, kiedyś było stolicą Pokucia. Bowiem W XIX wieku wygrało z Kołomyją wyścig o prymat w rejonie Przykarpacia. Wówczas zostało wybrane na centrum dyrekcji kolei łączącej Czerniowce ze Lwowem, a później i z Warszawą.

Dziś jest to miasto studentów i artystów. Tutaj mieści się ponad siedem uczelni, w których studiuje prawie 40 tys. osób. Na skwerze pamięci, dawnym cmentarzu katolickim, znajdziemy pomnik Romana Huryka – studenta, poległ w Kijowie od kuli snajpera w czasie Rewolucji Godności.

We Frankiwsku raz w roku bije także serce jednego z ważniejszych festiwali kulturalnych w Ukrainie – Porto Franco. Miasto jest utkane z wielu wątków, jego mieszkańców, miejsc i wydarzeń. Widać je dobrze z tarasu wieży ratusza. Ukryte są w architekturze dachów kamienic, kościołów, katedr, cerkwi, synagog. Zachowały się w secesyjnych witrażach drzwi, ażurowej snycerze werand i balkonów. Znajdziemy je we wzorach kafli na klatkach schodowych, w historycznych napisach na murach czy kocich łbach na ulicach. Ich ślad widnieje w oryginalnych projektach, takich jak na przykład sześciokątne płyty chodnikowe, nazwane od nazwiska architekta Jerzego Trelińskiego, trylinką.

Gdy w XVII wieku Andrzej Potocki, kasztelan krakowski i hetman koronny, zakładał Stanisławów wówczas na terenach Rzeczypospolitej, nie był w stanie przewidzieć, co wydarzy się w ciągu kolejnych już 365 lat metropolii. Jak głosi legenda, magnat rzucił żupan, odwinął rękawy i pługiem obrysował kształt miasta. Była to gwiazda. Początkowo sześciokątna, później dzięki włoskiemu inżynierowi Karolowi Benoit – ośmiokątna. Jak każde miasto o funkcji forticy, Stanisławów otoczony był wałami. Realizował typowy w Europie Zachodniej, głównie we Włoszech i Niderlandach, wzór architektury, która powstała w odpowiedzi na rozwój artylerii i broni palnej.

Średniowieczne tradycyjne mury obronne okazały się niewystarczające przeciw działom i muskietom, dlatego już w renesansie zaczęto planować miasta i twierdze w kształcie gwiazdy, z bastionami wysuniętymi na zewnątrz. Taki układ pozwalał prowadzić ogień wzdłuż murów, chronić miasto przed ostrzałem i eliminować martwe strefy wokół fortyfikacji. Idea szybko trafiła do Polski i do Galicji, szczególnie w czasie intensywnych najazdów tatarskich. Dziś część tych fortyfikacji została zrewitalizowana i w Bastionie św. Andrzeja współcześnie mieszczą się kawiarnie, galerie i kramy z miejscowym rękodziełem. Powstały dzięki temu plac jest również miejscem koncertów, a także corocznego festiwalu kowali, który odbywa się w maju.

Do najstarszych zabytków miasta należy Kolegiata, dziś Muzeum Sztuki Sakralnej. Świątynia była centrum życia duchowego miasta, siedzibą kanoników. W niej miały miejsce odnotowane w kronikach pogrzeby zasłużonych mężów z rodu Potockich, fundatorów miasta. Swoją religijny charakter kościół stracił pod koniec lat 50. XIX wieku w skutek decyzji władz sowieckich.

Wspomnieliśmy o mieszczących się tutaj uczelniach. Tradycje akademickie sięgają XVII wieku. Już w 1669 roku Andrzej Potocki zadbał, by w mieście powstała filia Akademii Krakowskiej. Później jego syn sprowadził do miasta Jezuitów i tak powstało kolegium, które w 1716 roku uruchomiło kilka klas. Kilkanaście lat później uczyło się w nim ponad czterystu żaków. Do ich grona należał również Franciszek Karpiński, polski poeta, autor jednej z najbardziej znanych kolęd „Bóg się rodzi”. W 1784 roku uruchomiono tutaj szkołę państwową,

do której uczęszczali, m.in. Iwan Wałyłowycz – ukraiński pisarz, jeden z organizatorów „Ruskiej Trójcy”, oraz Mychajło Jackiw, członek ukraińskiej grupy literackiej „Młoda Muza”. Później mieściło się tutaj gimnazjum i liceum. A dziś działa uniwersytet medyczny.

Z drugiej strony placu, przy kolegium Jezuitów, jest dawny kościół Jezuitów – dziś katedra greckokatolicka św. Trójcy, siedziba biskupów. Gdy mowa o świątyniach, które pamiętają najstarszą historię miasta i świadczą o jej wielokulturowym charakterze, nie sposób nie wymienić synagogi Tempel i dawnej katedry ormiańskiej o pięknej błękitnej fasadzie, położonej przy rynku. Obie świątynie są świadectwem obecności w historii miasta wspólnot, które przyczyniły się do jego rozwoju w wielu obszarach.

Ormianie i Żydzi zajmowali się głównie rzemiosłem, handlem i finansami. Potocki zadbał o ich obecność jeszcze w XVII wieku, ponieważ miasto, położone między dwoma rzekami, leżało na szlaku handlowym. Mit wielokulturowej Galicji, widoczny w architekturze miasta z tego czasu, powraca dziś zarówno w literaturze polskiej, jak i ukraińskiej. Mniej i bardziej znane karty historii miasta odkrywają historycy, warto przytoczyć chociażby cykl esejów poświęconych miastu autorstwa Petra Hawryłyszyna. Słynną sagę o miastach Galicji napisał Stanisław Nicieja, w jej pierwszym tomie opisał historię Stanisławowa. Z kolei bardzo osobiste wspomnienia znajdziemy w publikacjach Tadeusza Olszańskiego.

Niestety, wielokulturowy pejzaż miasta przerwała II wojna światowa. Niemieckie oddziały pod dowództwem generała SS Hansa Krügera dokonały masowych mordów na ludności cywilnej. Cichym świadkiem wielu egzekucji stał się położony nieopodal miasta Czarny Las. Dziś znajduje się w nim pomnik upamiętniający mord na inteligencji polskiej, profesorach, lekarzach, urzędnikach, nauczycielach, dokonany w 1941 roku. Pomnik przy synagodze upamiętnia rozstrzelanych w 1943 roku Ukraińców, a tablica pamiątkowa przy Pasażu Gartenberga – ofiary holocaustu. Znana jest historia hrabiny Karoliny Lanckorońskiej, polskiej arystokratki ze Lwowa, która przyjechała do Stanisławowa, by się wstawić za rodzinami osób przetrzymywanych przez oddziały Hansa Krügera. Została zatrzymana przez Gestapo, więziona we Lwowie i Krakowie. Ocalała, a swoje wspomnienia spisała w formie kronik. Dziś Karolina Lanckorońska jest symbolem odwagi, filantropii i oporu wobec okupacji. Zaś miasto jest świadkiem bohaterskiej walki o wolność i godność człowieka, której świadectwo dają kolejne pokolenia mieszkańców.

Warto jeszcze wrócić na chwilę do XIX wieku – czasu rozkwitu miasta, do którego przyczyniła się częściowo jedna ze smutniejszych kart historii Stanisławowa. 28 września 1868 roku miał miejsce tzw. wielki pożar marmoladowy. Ogień strawił większość drewnianych zabudowań. Jak czytamy w lokalnej gazecie z tamtych dni, *Kurierze Stanisławowskim*: „ogień wybuchł pamiętnego dnia o godz. pierwszej po południu, podczas szalonego wichru w jednym z domów przy ulicy Lipowej, powyżej szkoły Czackiego, gdzie smażono powidlą.” Tego dnia spłonęło praktycznie całe centrum wraz z ratuszem. Rozpoczęta odbudowa sprawnie zarządzana przez ówczesnego burmistrza Ignacego Kamińskiego przyczyniła się do powstania zupełnie nowego wizerunku miasta. Przy głównych ulicach pojawiły się imponujące secesyjne kamienice.

Dzisiejszy eklektyczny charakter architektura metropolii zawdzięcza także dynamice rozwoju urbanistycznego na przełomie XIX i XX wieku. Warto przypomnieć, że w tym czasie miasto znajdowało się pod władzą Austriaków. Gdy w Wiedniu zapadła decyzja – która przyczyniła się do licznych inwestycji – o wyborze Stanisławowa jako miejsca budowy dyrekcji kolei, projektantem czterokondygnacyjnego budynku został wiedeński architekt Ernest Baudish. Za zdobienie fasady odpowiadali Lwowianie – Piotr Harasymowicz i Stanisław Lewandowski. I choć dziś budynek już pełni inne funkcje, to nadal gmach z piękną fasadą jest ozdobą i wizytówką Iwano-Frankiwska.

Wyjaśnić należy, skąd wzięła się nazwa Iwano-Frankiowsk. Po II wojnie światowej miasto znalazło się na terytorium ZSRR. Na fali polityki historycznej władza sowiecka zmieniała nazwy wielu miejscowości. I tak w 1962 roku miasto zostało nazwane na cześć Iwana Franki, ukraińskiego pisarza, który wówczas obchodziłby 100. rocznicę urodzin. Co prawda Franko nie był mieszkańcem miasta, ale był ważną postacią dla kultury regionu Galicji. Często odwiedzał Stanisławów, wygłaszał tam odczyty i był związany z lokalnym środowiskiem intelektualnym Galicji.

O sowieckiej historii miasta pisał Jurij Andruchowycz. Podkreślał współistnienie dwóch przestrzeni: mitycznego miasta *Stanislaviv*, którego symbolem i śladem jest architektura centrum i Starego Miasta, oraz nakładki socjalistycznej widocznej w otulinie bloków z epoki Chruszczowa otaczających centrum. Dziś

powstaje nowy krąg osiedli położonych na obrzeżach miasta, nowoczesnej deweloperki, której wartość urbanistyczną oceniają kolejne pokolenia mieszkańców.

W stare przestrzenie fabryczne miasta tchnięto nowego ducha. Dobrym przykładem takiej transformacji jest Fabryka Promprząd. Kiedyś był to jeden z ważniejszych ośrodków przemysłowych, teraz po gruntownej rewitalizacji znajdują się w nim centrum usługowe, przestrzeń biurowa, siedziby wielu organizacji pozarządowych. Można powiedzieć, że jest to także pewna platforma współpracy i miejsce organizacji ciekawych inicjatyw kulturalnych, pod oknami którego raz w roku odbywa się słynny miejski maraton rowerowy.

Czy mury mogą mówić? Jak widać po naszym krótkim spacerze, chyba tak. I to wieloma językami. Wystarczy przejść się dzisiejszą ulicą Szewczenki, by w jednym z wachlarzowych, szklanych nadświetli nad drzwiami do budynku miasta zobaczyć historyczne napisy: ul. Lipowa, Lindenstrasse, vul. Shevchenka. Kawatek dalej na ścianie znajdziemy odsłonięte w czasie renowacji reklamy zapraszające klientów do sklepu „ser, masło, jaja”. A na niektórych pokrywach kanałów znajdziemy herb miasta i napis Stanisławów. Tuż przy ratuszu mieści się plac Mickiewicza, przy nim filharmonia i pomnik Mickiewicza. Po drugiej stronie klombów eklektyczny budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” i pierwsze miejskie kino Lumiere. W nim w latach 20. przy akompaniamencie orkiestry lub pianisty odbywały się seanse kina niemego. Od wspomnienia bali i rautów, które odbywały się w gmachu „Sokoła”, zaczyna się książka Sofiji Andruchowycz „Felix Austria”. I choć nie każdy przechodzień miasta zna historię i wie, że pięknej niebieskiej cerkwi przy ratuszu mieścił się kościół ormiański ze słynącym łaskami obrazem Matki Boskiej, do którego przychodzili pielgrzymi z odległych zakątków Galicji, to wielokulturowy duch miasta jest odczuwalny na każdym kroku. Chociażby, gdy na chwilę zatrzymujemy się w hotelu „Pod Templem” przy czynnej dziś synagodze.

Ta opowieść „szczęśliwej Galicji” jest dalej tkana i widoczna chociażby w inicjatywie „Iwano-Frankiws, jakyj treba berehty” (Iwano-Frankiws, który warto chronić). Fantastyczny pomysł Marii Kozakewycz ukierunkowany na zachowanie oryginalnych elementów miasta, okien, drzwi, witraży, klamek, tzw. małej architektury, przekształcił się w ruch społeczny i program rewitalizacji historycznych detali. W ramach tego projektu odnowiono już kilkadziesiąt drzwi, a ich gliniane miniatury można znaleźć w wielu kioskach, kawiarniach czy sklepach z pamiątkami.

Takie jest miasto gwiazda. Jego delikatny blask bije od kilkuset lat. I choć niektórzy uważają, że nieco w cieniu Lwowa, to ciągle jest to widoczna gwiazda w plejadzie miast Galicji. Jeśli jeszcze Was tutaj nie było, to koniecznie musicie kiedyś to miejsce odwiedzić. Chociażby po drodze w Karpaty. Przespacerować się głównym deptakiem miasta, wypić kawę i posłuchać, jak studenci wygrywają huculskie melodie na cymbałach.

KLUCZ

Ćwiczenie 2

- a. jest centrum obwodu iwanofrankiwskiego
- b. jest bramą w Karpaty, miastem studentów i artystów, miejscem festiwalu PORTO FRANCO
- c. zrzucił żupan, zakasał rękawy i pługiem wyznaczył granice miasta
- d. przed najazdami tatarskimi
- e. katedra św. Trójcy, synagoga Tempel, kościół ormiański, kolegiata
- f. poeta Franciszek Karpiński, Iwan Ważykowski, ukraiński pisarz, jeden z organizatorów „Ruskiej Trójcy” i Mychajło Jackiw, członek ukraińskiej grupy literackiej „Młodej Muzy”
- g. egzekucję polskiej inteligencji przez oddziały SS w 1941 r.
- h. tzw. pożar marmoladowy
- i. budowa dyrekcyj kolei
- j. od nazwiska ukraińskiego poety Iwana Franki, wcześniej miasto nazywało się Stanisławów
- k. na renowacji zabytkowych drzwi i okien

Ćwiczenie 3

Filantrop [E] • bastion [F] • trelinka [A] • tygiel [G] • żupan [B] • żak [D] • kanonik [C]

Ćwiczenie 4

- a. wieża, bastion, mur, barbakan, bastion, twierdza, wał: **budowla obronna**
- b. klasycyzm, renesans, barok, eklektyzm, secesja: **styl w architekturze**
- c. król, kasztelan, hetman: **tytuł urzędowy / wojskowy**
- d. kościół, fara, bazylika, cerkiew, synagoga: **świątynia/ miejsce kultu religijnego**
- e. rynek, skwer, plac, klomp: **otwarta przestrzeń miejska**
- f. sąd, więzienie, areszt: **instytucja użytku publicznego**
- g. biskup, kanonik, papież, rabin: **osoba duchowna**
- h. szewc, kowal, snycerz: **rzemieślnik**
- i. dachówka, gont: **rodzaj pokrycia dachu**
- j. witraż, snycerka, świetlik: **detale architektoniczne**
- k. muszkiet, armata: **broń palna**
- l. aleja, promenada, deptak: **ulica**

Ćwiczenie 6

Barokowy; gotycki; manierystyczny; eklektyczny; modernistyczny; renesansowy; średniowieczny; romański; starożytny; nowożytny; współczesny; secesyjny; ozdobny; ceglany 'materiał'/ ceglasty 'kolor'; betonowy; skórzany; szklany 'materiał' / szklisty 'kolor, faktura'; ziemski 'dot. planety Ziemia', ziemisty 'kolor', ziemny 'z ziemi'; detaliczny

Pozostałe derywaty (szlachecki, studencki, biskupi, papieski, koronny...) uczniowie tworzą samodzielnie – mają jednoznaczną, regularną formę i nie wymagają klucza.

Ćwiczenie 7

[B] kasztelan krakowski i hetman koronny → [A] Jak każde miasto o funkcji fortecy → [E] dlatego już w renesansie zaczęto planować miasta i twierdze w kształcie gwiazdy → [D] chronić miasto przed ostrzałem i eliminować martwe strefy wokół fortyfikacji → [C] Powstały dzięki temu plac jest również miejscem koncertów